

Estudis: b) El règim jurídic

LLENGUA I DRET

per Agustí M. BASSOLS

Conseller de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

El dia 11 de setembre de 1714, quan els consellers de la ciutat de Barcelona lliuraven a les tropes de Felip V la bandera de Santa Eulàlia i la caiguda del Cap i Casal posava fi a la guerra de Successió, Catalunya moria com a Estat, encara que el poble, la nació catalana, que la força de les armes no podia destruir, continuava vivint.

El Reial Decret de Nova Planta, de 16 de gener de 1716, consumava la desaparició de l'Estat català i la conversió de Catalunya en una província de la monarquia espanyola, amb la supressió de totes les nostres institucions públiques i la introducció de l'organització de Castella.

Els nostres grans signes d'identitat col·lectiva —la llengua i el dret— rebien un cop que hauria pogut ser mortal; que volia ser mortal.

El punt o la disposició IV d'aquell Decret imposava la llengua castellana en la substanciació de totes les causes davant la Reial Audiència, resolució de gran transcendència amb vista al futur de la nostra llengua, tenint en compte, sobretot, el rang que s'atribuïa a la dita institució, que passava a ser també l'òrgan màxim de govern del Principat.

Però, a més, les instruccions secretes als corregidors, de 20 de febrer de 1719, ordenaven la introducció del castellà en tots els àmbits de forma dissimulada a fi que —segons la frase que s'ha fet cèlebre— «*se consiga el efecto sin que se note el cuidado*».

Amb això, s'iniciava una llarga cadena de disposicions legals contra la llengua catalana que perdura, amb alts i baixos, fins als nostres dies.

Pel que fa al dret, la situació creada no era millor que la referent a la

* Conferència pronunciada el dia 27 de gener de 1990, al Col·legi d'Advocats de Vic, amb motiu de la campanya de normalització lingüística.

llengua. És cert que el Reial Decret de Nova Planta, en el punt 42, restablí el dret civil aleshores vigent, o sigui la *Compilació* de 1704 de les *Constitucions i altres drets de Catalunya*. Però, amb la supressió de les nostres Corts, deixava el dret orfe del seu organisme generador i actualitzador i, per tant, condemnat a una fossilització forçosa.

D'aquesta manera, la legislació civil catalana va quedar sota l'única empara dels tribunals, amb risc evident d'inaplicació progressiva; risc més que més greu perquè el punt 40 del mateix Decret de Nova Planta va derogar les prohibicions d'estrangeria, en virtut de les quals només podien tenir oficis públics jurisdiccionals a Catalunya els catalans i mallorquins.

Aquesta derogació deixava oberta la porta a la incorporació de jutges castellans, desconexors del nostre dret i de la nostra llengua.

Era l'inici d'una situació que nosaltres coneixem molt bé.

En aquestes condicions era d'esperar —i de témer, amb fonament— que ni la llengua ni el dret no podrien sobreviure i recórrer el llarg túnel del temps que el destí advers havia de deparar-los.

I, no obstant això, llengua i dret, encara que acusant una forta deterioració, han estat catapultats fins als nostres dies.

Pel que fa a la llengua, l'explicació de la seva supervivència cal cercar-la en la gran afecció que els catalans sempre hi han sentit, malgrat els períodes de decadència que ha suportat al llarg de la història.

Ja al segle x el català havia arribat a un grau avançat de formació popular. Quan es van produir els esdeveniments històrics a què m'estic referint, feia, doncs, set-cents o vuit-cents anys que aquesta llengua es parlava. Havia estat la llengua dels nostres reis i s'havia arribat als més alts cims en el seu conreu literari.

El millor testimoniatge de l'amor dels catalans d'aquella època per la llengua el trobem en la figura del filipista José Patiño, aleshores President de la Junta de Justicia y Gobierno del Principado, el qual, en la seva *Memoria del informe del Consejo de Castilla*, després de dedicar als nostres avantpassats, contemporanis seus, uns quants qualificatius injuriosos, com ara «coléricos», «vengativos» i «interesados», amb la mateixa intencionalitat ofensiva, però fent-los un elogi involuntari, diu:

«...son apasionados a su Patria, con tal exceso que les haze trastornar el uso de la razón y solamente ablan en su lengua natiba».

Sobre el dret català, em cal invocar aquí des dels *Usatges de Barcelona*, ja dels segles xi i xii, fins a les *Constitucions i altres drets de Catalunya*, del 1704, que han constituït l'entramat legal del viure quotidià dels catalans, l'ordenada regulació de la seva convivència i l'expressió d'una determinada manera de ser i de voler ser. Catalunya va créixer embolcallada en el seu propi ordenament jurídic, i els catalans s'han sentit sempre íntimament identificats amb el seu dret, dissenyat per ells mateixos per mitjà

del costum, i, per tant, en cada moment, fet a la mida del poble.

Tant fou així, que ni el mateix Felip V, no obstant la seva gosadia i anticalalanitat, després d'algunes vacil·lacions, no s'atreví a derogar-lo.

La llengua i el dret estaven, doncs, a principis del segle XVIII, profundament inserits en l'ànima popular dels catalans.

És tot un símbol, a propòsit del que he anat dient sobre llengua i dret, que el manuscrit català més antic que coneixem, la data exacta del qual no ha pogut determinar-se, però que correspon a la segona meitat del segle XII i és anterior a les Homilies d'Organyà, sigui precisament un text jurídic, concretament un fragment del *Forum judicum* o *Liber judiciorum*, traduït al català.

També hi foren traduïts molt aviat (a finals del segle XII o a principis del segle XIII) els *Usatges de Barcelona*, originàriament escrits en llatí d'acord amb els costums de l'època. I en català fou escrita, ja en la primera versió de 1272, i també en la segona (1279), una obra de tanta magnitud com el *Llibre dels costums de Tortosa*, amb un vocabulari jurídic de gran riquesa que és encara actual.

Tots aquests antecedents expliquen la supervivència de la nostra llengua i del nostre dret. Considerats el signes màxims de la nostra identitat com a poble, la lluita per la llengua, pel seu ús públic, per la seva oficialitat i per la conservació del nostre dret contra tota iniciativa unificadora, ha constituït una constant històrica.

La Renaixença s'inicià en el camp de la llengua. És molt significatiu, en aquest aspecte, que l'*Oda a la pàtria*, de Bonaventura Carles Arribau, que en marca l'inici, sigui en bona mesura l'oda a la llengua. La «pàtria» es converteix en el «poema» i s'expressa en la seva manifestació més íntima: la llengua. Almenys la meitat dels seus quaranta-vuit versos estan dedicats a exaltar-la: «...oh llengua als meus sentits més dolça que la mel, que em tornes les virtuts de ma innocent edat...».

Després, la Renaixença entra en el camp de la política i, paral·lelament a la reivindicació de les nostres institucions d'autogovern, es lluita amb tenacitat contra la mort del nostre dret.

Em plau recordar especialment la lluita contra aquell famós article 15 del Projecte de codi civil, venturosament reeixida, en la qual va tenir un paper destacat un vigatà il·lustre, Narcís Verdager i Callís, cosí germà de Mossèn Cinto, el qual simultàniament reconstruïa la nostra llengua i l'enlairava als cims més alts.

Desitjo acabar aquesta part de la meva exposició amb unes frases de Prat de la Riba, extretes de la *Nacionalitat catalana*, que, en pocs mots, resumeixen tot el que jo he volgut dir fins en aquest punt. Són aquestes:

«No hi ha res comparable a la unitat anímica determinada per la comunitat de l'idioma.»

«La nacionalitat és un sentiment jurídic natural.»

I, doncs, «El dret i la llengua són manifestacions del mateix esperit nacional».

La història ha seguit el seu curs i les reivindicacions de Catalunya sobre la llengua i el dret han arribat als nostres dies, senyal evident que no han estat justament satisfetes.

Després d'un breu període favorable a les aspiracions dels catalans, durant la 2ª República, han transcorregut quaranta anys de dictadura, i ambdós signes d'identitat han hagut de suportar una nova i duríssima prova.

Amb l'adveniment de la democràcia les coses han tornat a canviar en un sentit favorable, però la situació no és, ni de bon tros, tan bona com tindriem dret a esperar.

Examinem primer la situació actual de la llengua, en general, i, també, en general, la del nostre dret; i deixem, per acabar, l'examen i el comentari sobre l'ús de la llengua estrictament en l'àmbit jurídic.

La llengua catalana és oficial a Catalunya en virtut de l'article 3.2 de la Constitució espanyola i de l'article 3 de l'Estatut d'Autonomia, que, a més, la declara llengua pròpia de Catalunya.

La interpretació i l'aplicació pràctica d'aquests preceptes ha suscitat molts problemes, entre els quals, i als efectes d'aquesta exposició, n'he de destacar dos:

- 1r. Sobre la titularitat de la competència per regular l'ús de les llengües oficials diferents de la castellana: si la tenen les comunitats autònomes o els poders centrals.
- 2n. Sobre l'exigibilitat del deure de coneixement de les llengües pròpies de les comunitats autònomes en el seu territori; deure que l'article 3r. de la Constitució espanyola imposa expressament respecte del castellà.

En relació amb el primer problema, el de la titularitat de la competència d'ordenació lingüística, referida a Catalunya i al català, el Consell Consultiu de la Generalitat, en un dictamen, ja una mica antic, del 22 de desembre de 1982, va establir la regla següent:

«La competència per regular l'ús de la llengua, la tindrà qui tingui la competència que serveixi de suport a aquell ús.»

Aquesta regla, potser ja discutible en aquella època, sembla avui superada per la doctrina jurisprudencial del Tribunal Constitucional.

D'una banda, l'article 3r. de l'Estatut d'Autonomia, en el punt 3, és prou eloqüent sobre aquest particular:

«La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya.»

Així mateix, altres sentències i, entre elles, la ben recent de 24 d'abril de 1989, accepten que les comunitats autònomes poden legislar en matèria de normalització de llurs llengües pròpies, encara que incideixin en matèries també acotades per altres títols competencials reservats a l'Estat. Aquest és el cas de la Sentència invocada, que admet la competència de la Generalitat de Catalunya per regular l'ús de les llengües en les escriptures públiques, l'ordenació de les quals correspon a l'Estat.

De forma semblant, la Sentència 84/1986, de 26 de juny, declara:

«...el artículo 149.1.1 de la Constitución Española no habilita al Estado para regular, con carácter general, siquiera en sus aspectos básicos, la cooficialidad de las lenguas españolas distintas del castellano y su consiguiente utilización por los poderes públicos.» I afegeix: *«La competencia que al Estado otorga el artículo 149.1.1 de la Constitución Española no se opone a la que para las Comunidades Autónomas se deriva del artículo 3.2 de la Constitución y de sus respectivos Estatutos de Autonomía.»*

Pel que fa al segon problema, el relatiu al deure de coneixement, els tractadistes consideren, en general, que aquest deure és un aspecte que s'integra per definició en el mateix concepte d'oficialitat.

En efecte, tota llengua oficial constitueix un mecanisme de comunicació intersubjectiu. El dret a l'ús d'una llengua oficial desapareixeria si no comportés l'exigibilitat d'una resposta, malgrat que sigui en una altra llengua oficial, cosa que, en tot cas i com a mínim, pressuposa el deure de comprensió o de coneixement passiu de la primera.

Atès, a més, el principi d'igualtat de totes les llengües oficials —igualtat que la mateixa Generalitat ha de garantir a Catalunya (art. 3.3 de l'Estatut)—, és clar que el deure de coneixement que la Constitució espanyola estableix per al castellà s'ha d'entendre referit a les altres llengües oficials en el seus respectius territoris.

Això no obstant, el Tribunal Constitucional, partint d'una errònia interpretació d'intencionalitat exclouent de l'article 3.3 de la Constitució espanyola, ha introduït un element de deformació en el concepte d'oficialitat de les llengües, que limita el deure de coneixement a la llengua castellana i estableix per a les altres un simple dret a ser-hi atès, i encara amb certes matisacions.

Així, la Sentència 84/1986, de 26 de juny, declara la inconstitucionalitat de l'article 1r. de la Llei de normalització de Galícia, concebut en els termes següents:

«El gallego es la lengua propia de Galicia. Todos los gallegos tienen el deber de conocerla y el derecho a usarla.»

En canvi, i d'acord amb el que estic dient, la Sentència 82/1986 de la mateixa data, 26 de juny de 1986, accepta la constitucionalitat de l'art. 6 de la Llei bàsica de normalització de l'ús de l'euscar que *«...reconoce a todos los ciudadanos el derecho a usar tanto el euskera com el castellano en sus relaciones con la administración pública en el ámbito territorial de la Comunidad Autónoma, y a ser atendidos en la lengua oficial que elijan...»*.

És remarcable que aquesta última Sentència estableixi el reconeixement d'aquest dret en l'àmbit de totes les administracions públiques, compresa, per tant, l'estatal, i que la correlativa obligació d'aquestes sigui la de correspondre en la mateixa llengua elegida pel ciutadà.

Malauradament, però, la Resolució comentada introdueix una sèrie de matisacions favorables a la perpetuació de l'actual situació de desigualtat fàctica, com per exemple en declarar la subjecció d'aquell dret a *«...las posibilidades del momento y de la adopción de las medidas oportunas y los medios necesarios para su ejercicio, adopción que corresponde obviamente a las respectivas Administraciones estatal y comunitaria»*.

És lleument esperançador que en la ja invocada Sentència de 24 d'abril de 1989, sense tantes matisacions, i potser amb massa laconisme, en referir-se als drets dels ciutadans reconeguts a l'article 3r. de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya s'afirmi: *«...entre los que el derecho a usar la lengua oficial de su elección y a ser atendido en ella por los poderes públicos ocupa un lugar preferente»*.

En el camp del dret, si bé hem recuperat les nostres institucions i la nostra capacitat legislativa, no podem deixar de lamentar la insuficiència de les nostres competències i l'ambigüitat dels textos constitucionals (Constitució i Estatut), que generen una gran conflictivitat, sovint aprofitada per retallar encara més el nostre patrimoni competencial.

És un fet que, entre 1981 i 1989, la Generalitat de Catalunya ha hagut de plantejar cent seixanta-vuit conflictes de competència i quaranta-dos recursos d'inconstitucionalitat contra la normativa de l'Estat. I que, en el mateix període de temps, el govern central ha plantejat contra lleis del Parlament o disposicions del govern de Catalunya seixanta-sis conflictes de competència i trenta-vuit recursos d'inconstitucionalitat.

En aquests moments, suscitats per l'Administració, hi ha cent trenta-sis conflictes de competència i setanta-sis recursos d'inconstitucionalitat pendents de resolució davant del Tribunal Constitucional.

El confusionisme afecta també les competències de la Generalitat relatives al desenvolupament del dret civil català: essencialment, sobre si Catalunya pot o no legislar en matèries de dret civil no compreses en l'actual Compilació i, naturalment, que no siguin les especialment reservades a l'Estat a l'article 149.1.8 de la Constitució espanyola (eficàcia de les normes,

formes del matrimoni, registres i instruments públics, bases de les obligacions contractuals, conflictes de lleis i fonts de dret, respectant en aquest últim punt el dret especial de les comunitats).

L'opinió afirmativa, és a dir, la capacitat del Parlament de Catalunya per legislar sobre matèries de Dret civil no compilables, que és generalment acceptada i que jo comparteixo, es fonamenta, entre altres raons més genèriques, en el mateix Estatut d'Autonomia, que, a l'article 9.2, atribueix a la Generalitat la competència exclusiva sobre la conservació, la modificació i el desenvolupament del dret civil català; no de la Compilació.

També és important el fet que s'hagi inclòs a l'article 1r. d'aquest text legal, amb motiu de la reforma de 1984, la possibilitat d'integració del dret, que equival a la introducció de noves institucions, sense més limitació que la de prendre en consideració la tradició jurídica catalana. Aquest article no ha estat objecte de cap impugnació.

Comptem, també, amb algun precedent favorable: la Llei catalana de fundacions, contra la qual es va promoure recurs, posteriorment desistit; cal recordar també que la Llei de contractes d'integració, una llei de dret civil, òbviament, la qual regula el contracte d'engreix de bestiar, no previst a la Compilació, va ser promulgada pel Parlament català sense que fos objecte d'impugnació.

L'última part d'aquesta exposició tractarà de l'ús de la llengua estrictament en el camp del dret. Concretament en:

- 1r. L'àmbit notarial (escriptures i instruments públics).
- 2n. Els registres dependents del Ministeri de Justícia; o sigui, els de la propietat, mercantils, d'hipoteca mobiliària i de venda de béns mòbles a termini; i el Registre Civil.
- 3r. L'Administració de justícia.

Pel que fa a l'àmbit notarial, no hi ha cap obstacle legal per a l'ús del català. Ben al contrari, l'article 10 de la Llei de normalització lingüística, la constitucionalitat del qual no ha estat mai qüestionada, estableix el dret de lliure elecció per part dels atorgants.

A més, aquest article ha estat desenvolupat pel Decret de 17 d'abril de 1984, dictat a proposta del Departament de Justícia, i regula totes les possibilitats susceptibles de plantejar-se en la pràctica en l'exercici d'aquell dret d'elecció. Doncs bé, la impugnació formulada contra un determinat article d'aquesta disposició fou desestimada per la Sentència del Tribunal Constitucional, a la qual ja m'he referit diverses vegades, de 24 d'abril de 1989.

Cal deplorar que, això no obstant, l'ús del català en els documents notariais sigui encara molt reduït. Aquest fet obeeix, per tant, a raons extra-legals, que podrien ser fàcilment superades amb més diligència per part de

tots els qui ens sentim compromesos en l'ús públic de la nostra llengua.

Pel que fa als registres dependents de l'Estat, la nostra Llei de normalització lingüística no conté més que l'obligació que s'imposa a la Generalitat, de promoure-hi la normalització de l'ús del català per mitjà d'acords amb els òrgans competents. I alguns resultats han estat assolits. Així, respecte al Registre Civil, per Ordre ministerial de 26 de març de 1988 va aprovar-se una sèrie de models bilingües relatius a les declaracions de naixement, de defunció i de deslliurament de criatures avortives. I una altra Ordre del mateix Ministeri de Justícia, de 20 de juliol de 1989, que va entrar en vigor el primer de novembre proppassat, ha implantat l'expedició, també bilingüe, de la fe de vida, de la totalitat de certificacions que expedeix el Registre i del llibre de família.

En canvi, no s'ha admès, fins ara, la utilització del català en les actes del Registre.

La Resolució de la Direcció General de Registres i Notariat, de 27 de juny de 1988, tracta de justificar aquest refús, amb unes raons tan peregrines com ara les que repeteixo literalment: «...*el empleo del idioma catalán en las actas mismas del Registro Civil va en contradicción con el principio implícito en la Ley y en el Reglamento del Registro Civil, y explícito en varios de sus preceptos, sobre utilización exclusiva del castellano; este principio no puede estimarse derogado por ninguna norma posterior, teniendo en cuenta el carácter estatal del Registro Civil y su deseable eficacia nacional e internacional...*».

Ben al contrari del que s'afirma en aquesta Resolució, els preceptes que s'hi invoquen estan sens dubte derogats pel punt 3 de la disposició derogatòria de la Constitució espanyola. En últim terme, és indiscutible que la inscripció en les dues llengües oficials a Catalunya —cosa ben senzilla de dur a la pràctica— resoldria tots els problemes.

En els altres registres succeeix el mateix: facilitats per a l'admissió de documents redactats en català o per a l'emissió de certificacions en aquesta llengua; i negativa rotunda a emprar-la en les inscripcions, en els llibres registrals, amb l'excusa de la funció de publicitat «*erga omnes*» que han de complir. Funció que òbviament podrien i haurien de complir per mitjà de l'adequat sistema de traduccions, tot inscrivint en català els documents presentats en aquesta llengua, amb la qual cosa, a més, s'aconseguiria la total fidelitat de la inscripció respecte del document original inscrit.

Això no obstant, el criteri de l'ús exclusiu del castellà en els assentaments acaba de ser ratificat a l'art. 36 del Reglament de registre mercantil, de 29 de desembre proppassat, contra el qual el Govern de la Generalitat ja ha pres l'acord de formular la impugnació corresponent.

Parlem, per acabar, de l'ús de la llengua catalana en l'àmbit de l'Administració de justícia.

Hem de reconèixer objectivament la manca de normes al nostre Estatut d'Autonomia que afavoreixin la utilització del català en aquest camp. La

Llei de normalització lingüística, en canvi, a més de la disposició addicional ja mencionada, que obliga la Generalitat a promoure acords de normalització amb els òrgans competents de l'Administració de Justícia, conté el reconeixement del dret dels ciutadans a emprar en les seves relacions amb aquesta Administració, la llengua oficial de llur elecció, sense que se'ls pugui exigir cap mena de traducció.

La normativa de naturalesa estatal aplicable es redueix a tres preceptes: els articles 231, 341 i 471 de la Llei orgànica del poder judicial.

Aquests dos últims fan referència a la valoració del coneixement de l'idioma i del dret civil especial o foral en aquelles comunitats autònomes amb llengua i dret propis, com a mèrit per a la provisió de places de president dels tribunals superiors de justícia i en els concursos per als òrgans jurisdiccionals del seu territori (art. 341); i a la valoració del coneixement de la llengua per a la provisió de les places de secretaris judicials i de la resta del personal de l'Administració de justícia.

Aquí cal fer esment d'una certa discordança entre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i aquests preceptes de la Llei orgànica del poder judicial. Com ja hem dit, l'Estatut no parla de la llengua i se circumscriu a l'especialització en dret català que, en tots els casos, serà qualificada com a mèrit preferent.

La Llei orgànica oblida aquesta especialització pel que fa al nomenament de secretaris i de la resta del personal inferior, però introdueix, en canvi, en tots els casos, la valoració del coneixement de la llengua, mèrit incomprendiblement oblidat a l'Estatut. Oblit més que més lamentable comparativament perquè el recullen l'Estatut del País Basc (art. 35) i l'Estatut de Galícia (art. 25).

Reglamentàriament no s'ha regulat encara el mèrit preferent a què es refereix el mencionat article 341 de la Llei orgànica sobre el coneixement del dret i de la llengua propis de les comunitats autònomes en relació amb els concursos per als òrgans judicials del seu territori.

Pel que fa als secretaris judicials, d'acord amb l'article 33 del Reglament orgànic del cos, de 29 d'abril de 1988, el coneixement oral i escrit de la llengua de les comunitats autònomes de referència suposarà un reconeixement de sis anys d'antiguitat a l'hora de proveir les vacants.

El Reglament d'aquest cos, de 19 de setembre de 1986, atribueix una valoració idèntica a l'esmentat coneixement de la llengua en el procés de provisió de les places d'oficials, auxiliars i agents de l'Administració de justícia.

És fonamental, ara per ara, respecte de l'ús de les llengües oficials diferents de la castellana davant dels jutjats i tribunals, l'esmentat art. 231 de la referida Llei orgànica.

Aquest article envaeix, sens dubte, les competències de les comunitats autònomes sobre la regulació de l'ús de les llengües oficials en el seu propi territori, a les quals hem alludit abans.

Deixant de banda aquest aspecte competencial, també sembla indubtable la inconstitucionalitat dels seus dos primers paràgrafs perquè imposen obligatòriament l'ús del castellà, com a regla general, als magistrats, jutges, secretaris, fiscals i a la resta de funcionaris de jutjats i tribunals, i els autoritza només a utilitzar l'altra llengua oficial, pròpia de la Comunitat, si cap de les parts no s'hi oposa al·legant desconeixement que produeixi indefensió.

Aquests paràgrafs conculquen el principi d'igualtat de les llengües oficials i releguen el gallec, el català i l'euscar a una oficialitat residual o de segons grau.

Aquesta crítica i la necessitat de la derogació de precepte en aquest punt no ha d'impedir, però, que, en un altre aspecte, suposi un avenç considerable sobre la normativa anterior.

Remarquem que, d'acord amb els punts 3 i 4 de l'article que comentem, les parts, els seus representants i els qui les dirigeixen, com també els testimonis i els perits poden utilitzar amb tota llibertat la llengua oficial pròpia de la Comunitat, tant en les manifestacions orals com en les escrites, i que les actuacions judicials realitzades i els documents presentats en aquest idioma tindran, sense necessitat de traducció al castellà, plena validesa i eficàcia.

També cal tenir en compte que quan calgui la traducció, per les raons que s'expressen en el mateix precepte, aquesta es practicarà d'ofici, o sigui sense que comporti cap càrrega per al qui hagi utilitzat la llengua de referència, i que el jutge o tribunal pot habilitar qualsevol persona com a intèrpret, cosa que suposa una gran facilitat pel que fa a la fluïdesa del procés oral.

Queda ben clar, doncs, que, no obstant les crítiques que en altres aspectes, als quals m'he referit abans, mereix aquest article 231 de la Llei orgànica, a la seva empara cap litigant, actor o demandat, querellant o acusat, procurador, advocat, testimoni o perit no està obligat a utilitzar el castellà davant dels tribunals, ni oralment ni per escrit, ni a presentar traducció en cap supòsit.

La renúncia o el no exercici del dret a utilitzar el català ha d'assumir-se, doncs, amb totes les conseqüències, sense que actualment sigui vàlid excusar-se per la manca de l'adequat marc legal.

Per acabar, i com a resum del que he dit, passo a establir les conclusions següents:

- 1a. Espanya és un Estat plurilingüe, en el qual, a diferència d'altres, entre els quals cal citar Suïssa com a exemple, el problema de les llengües no està degudament resolt.
- 2a. L'actual regulació de l'ús de les llengües oficials s'ha de considerar provisional o necessitada d'un profund perfeccionament, sobretot pel que fa al principi d'igualtat.

- 3a. La competència sobre la regulació de l'ús de les llengües oficials correspon exclusivament a les comunitats autònomes amb llengua pròpia, encara que també incideix en matèries reservades a l'Estat per altres títols competencials.
- 4a. A l'empara d'aquestes competències, convindria procedir a la modificació de la Llei de normalització del català, avui vigent, per incidir sobre determinats supòsits que no hi són previstos.
- 5a. Malgrat la defectuosa regulació legal de l'ús de les llengües oficials concretament respecte a l'ús de les llengües pròpies de les comunitats autònomes en l'àmbit del dret i, en particular, en el de l'Administració de Justícia, estem molt lluny, a Catalunya, d'extreure tot el profit de què és susceptible la normativa vigent pel que fa a l'ús del català.

I, encara, una última consideració per posar punt final a aquest parlament, amb la qual també es posava fi a les conclusions generals del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (àrea 5a.), concebuda en els termes següents:

«Des del punt de vista de la normativa jurídica, prescindint, doncs, de consideracions sociològiques, l'oficialitat del català, llevat d'Andorra, no pot considerar-se acceptable... Cal, doncs, continuar posant-hi tot l'esforç, a fi de dur la condició jurídica de la nostra llengua al nivell que, per la història dels nostres pobles, per la seva cultura i àdhuc demogràficament, li correspon.»

